

levens- en wereldbeschouwing in antinomieën verwickeld, die nog duldelooper waren, dan die welke in den humanistischen grondslag zelve verscholen lagen, wat erger was — het christelijk element werd door het humanisme overwoekerd en verstikt, gelijk de Aufklärungstijd als een blijvende waarschuwing voor de toekomst ons kan leeren.

Evenals de grondstructuur der humanistische wetsidee, wijst de grondstructuur der christelijke wetsidee twee constante elementen aan, die ondanks alle verschil in nadere precieseering in alle typen dezer wetsidee terugkeeren: de belijdenis der goddelijke schepperssovereiniteit als diepste oorsprong en geldingsgrond van alle wetten, die de schepping beheerschen en de belijdenis der goddelijke voorzienigheid als de organische band, die alle wetten tot een diepere eenheid samenbindt. Wanneer verschillende christelijke secten geen eigenlijke wetsidee bezitten, dan wil zulks niet zeggen, dat men hier deze beide grondelementen losliet, maar alleen, dat men in onverschilligheid voor de wereld, die in het booze ligt, in eenzijdige concentratie van alle levensenergie op het hiernamaals, ze niet tot de structuur eener alomvattende levens- en wereldbeschouwing benutte.

Augustinus gaf in zijn conceptie van de *lex aeterna* (de eeuwige wet) aan de christelijke wetsidee haar eerste, alomvattende precieseering. De beide grondelementen van alle christelijk denken werden met neoplatonische gedachten doordrongen, maar de wilssovereiniteit Gods doordrong zijn wetsidee als allesoverheerschende gedachte²⁾.

Thomas van Aquino bouwde haar, met gebruikmaking van Augustinische, Aristotelische en Arabische elementen, uit tot een wetsidee, die tot op den huidigen dag het Romanisme als levens- en wereldbeschouwing haar imposante geslotenheid verleent en zijn kerkleer, zijn dogmatiek, zoowel als zijn wetenschapsbeschouwing in 't algemeen, zijn rechts- en staatsleer in 't bijzonder tot een strenge organische eenheid samenbindt.

De Thomistische wetsidee, de *lex aeterna*, heeft het christelijk element der goddelijke souvereiniteit in dezen zin gepreciseerd, dat de goddelijke rede de auteur is van het voorzienig wereldplan en dat de menscheijke natuur in de *lex naturalis* aan deze goddelijke rede deel heeft, zoodat op het geheele natuurlijk terrein de mensch uit eigen redelijk vermogen kan weten, wat de *lex aeterna* heeft verordend. Het tweede element, dat der goddelijke voorzienigheid, werd door het Thomisme doordrongen met de Aristotelische entelechiegedachte, de gedachte der dubbele doelstreving van alle creatuur naar zijn eigen aard tot zijn eigen volmaking en tot het einddoel der schepping.

In deze gedachte voegde zich zonder moeite de Augustinische, neoplatonische gedachte van de trapsgewijze ordening van het heelal in hoogere en lagere sferen.

Natuur en genade werden in deze universeele wetsidee, zij 't al niet materieel, dan toch formeel door de teleologische entelechie-gedachte verzoend. De natuur werd *praeambula gratiae*, de voortrap der genade (*Gratia naturam non tollit, sed perficit*).